

's-Hertogenbosch Havensingel 17, 18

Kadastraal : 's-Hertogenbosch, I - 370	Bouwjaar : 1898
Eigenaar : Gemeente 's-Hertogenbosch	Architect : J. Dony
Huidige functie : bedrijfsruimte, woning	Oorspr. functie : stalhouderij, woning

Verbouwingen :	
Archief : Cultuurhistorische Inventarisatie 's-Hertogenbosch, deel 1, Het Zand (1987).	

Beschrijving

Algemeen:

De adressen Havensingel 17 en 18 vormen samen één geheel en zijn in 1898 als stalhouderij gebouwd naar ontwerp van J. Dony. Het pand is gelegen aan de rand van de wijk Het Zand, ten westen van de tot singel omgevormde voormalige westelijke vestinggracht, de Dommel en maakt deel uit van de eerste stadsuitleg buiten de middeleeuwse omwalling van 's-Hertogenbosch. Het pand is een goed voorbeeld van een bedrijfsvestiging, geïntegreerd met de woonbebouwing. Met name vervoersbedrijven vormden een veelvoorkomende functie in deze wijk. Het pand is gelegen in een aaneengesloten blokbebouwing die in het noorden wordt begrensd door de Havenstraat, in het westen door de Koninginnelaan en in het zuiden door de Stationsweg. Het breed opgezette pand omvat drie niveaus, namelijk een begane grond, een verdieping en een zolderverdieping met een leigedekt zadeldak in de langsrichting. De bouwmasa aan de straatzijde is nog grotendeels authentiek, de achterbouw, waartoe de voormalige koetsremise met hooizolder behoorde, zijn gewijzigd.

Voorgevel:

De voorgevel is vijf vensterassen breed met uitgemetselde hoekrisalieten en diverse dakkapellen. Het opgaand muurwerk heeft een hardstenen plint en is opgetrokken met een oranje-rode strengperssteen. Kenmerkend voor deze rijk gedetailleerde gevel is de articulering van het metselwerk met licht uitspringende hoekrisalieten en teruggelegde velden onder de vensters. De gevel is horizontaal geleed door middel van hardstenen cordonlijsten en kunststenen speklagen; de strekse bogen boven de gevelopeningen zijn voorzien van kunststenen hoek- en sluitstenen (diamantkop) met siermetselwerk van geglaazuurde baksteen in de boogvelden. De topgevels en dakkapellen zijn gedecoreerd met siersmeed-

werk en zinken ornamenten (pirons). De kap heeft bijzonder geornamenteerde nokvorsten. In het linker, brede risaliet bevindt zich een brede voormalige staldeur, thans toegangsdeur tot het pand Havensingel 17. Op de verdieping is een frans balkon met fraai Art Nouveau-hekwerk en vernieuwde openslaande deuren (voormalige hooiluiken). Het hoekrisaliet wordt afgesloten met een in Chaletstijl uitgevoerde topgevel, gekenmerkt door een vakwerkconstructie, gevuld met siermetselwerk en is voorzien van een overstekende, opengewerkte houtconstructie gekoppeld met de windveer.

In de middentravee bevinden zich op de begane grond drie rondgesloten stalvensters, geplaatst op een hoge borstwering van siermetselwerk en met een roedenverdeling in twaalf ruiten in de bovenlichten. Van oorsprong zullen deze stalvensters vermoedelijk geen glas hebben bevat. Op

Voorgevel.

de verdieping bevinden zich drie originele, schuivende T-vensters met 12-ruits bovenlicht, onder een segmentboogvormige ontlastingsboog. De middentravee eindigt met een houten kroonlijst op klossen. In het voordakschild bevinden zich een tweetal kleinere en één grote in Chaletstijl uitgevoerde dakkapellen met oorspronkelijke vensters.

In de smalle, risalerende rechtertravee bevindt zich op de begane grond de voordeur naar de bovenwoning. Op de verdieping is een T-venster, identiek aan voornoemde vensters op de verdieping. De risaliet is voorzien van een vierkante, torenachtige opbouw met een in Chaletstijl uitgevoerde torenspits, voorzien van geornamenteerd stijl- en regelwerk en een venster.

Voor de hele gevel geldt dat het merendeel van de ramen nog origineel zijn; met name de bovenlichten bezitten nog de voor de bouwtijd karakteristieke kleine roedenverdeling.

Linkerzijgevel:

De linkerzijmuur grenst aan het linker buurpand; de aangrenzende bebouwing aan de linkerzijde is recent.

Rechterzijgevel:

De rechterzijmuur grenst aan het in 1899 tot stand gekomen rechter buurpand.

Achtergevel:

Tijdens het onderzoek was het niet mogelijk de achtergevel te bezichtigen.

Interieur:

Het interieur is ingrijpend gewijzigd en bezit geen bijzondere constructieve elementen (balkla-

Detail risaliet.

gen, kapconstructie) of interieurafwerving (betimmeringen, stucplafonds).

Redengevende omschrijving

Het pand Havensingel 17-18 heeft monumentale waarde vanwege de zorgvuldige en rijke detaillering van de gevels, vanwege de bouwmassa die nog grotendeels intact is en vanwege de situering in de afwisselende gevelwand van de Havensingel. Het pand is een goed voorbeeld van de architectuuropvattingen rond de eeuwwisseling (1900), waarbij veelvuldig werd teruggegrepen op traditionele architectuur en historiserende detaillering.

Het pand is een goed voorbeeld van een bedrijfsvestiging, geïntegreerd met de woonbebouwing, hetgeen kenmerkend was voor deze laat 19de-eeuwse / vroeg 20ste-eeuwse uitbreidingswijk.

Datum verkenning:	11 september 2003
Fotografie:	K. Emmens
Veldwerk:	K. Emmens en A.K. Hemmes
Tekst rapportage:	A.K. Hemmes